

**НОВА УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА І ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ У
ГЛУХІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ
УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА**

Олександр Курок

**Ректор Глухівського НПУ ім.О.Довженка,
доктор історичних наук, професор**

Галина Кузнецова

**Перший проректор Глухівського НПУ ім.О.Довженка,
кандидат педагогічних наук, доцент**

У статті за результатами спільного засідання Вченої ради Глухівського НПУ ім.О.Довженка та НАПН України, яке відбулося на базі університету 6 – 7 вересня 2017 року з теми «Нова українська школа і підготовка вчителя», здійснено аналіз 143 річної діяльності університету з проблем підготовки вчителя, зосереджено увагу на необхідності проведення змін у системі загальної середньої та вищої педагогічної освіти; окреслено суперечності щодо реалізації концептуальних завдань нової української школи; доведено, що основними освітніми парадигмами імплементації концепції «Нова українська школа» є гуманістична та компетентнісна; спроектовано нову професіограму майбутнього вчителя; означено вихідні положення змісту моделі підготовки нового вчителя, яка ґрунтуються на соціокультурній, комунікативній, професійній компетентностях.

Ключові слова: реформування української педагогічної освіти, національні педагогічні традиції і надбання, нова українська школа,

гуманістична, компетентнісна освітні парадигми, нова професіограма нового вчителя.

*«Учителю! Люби дітей, істину, добро щиро, і діти
полюблять тебе, істину і добро...»
Демков М.І.*

Україна – як європейська держава – потребує якісно нового, інтелектуально вищого і духовно більш багатого суб'єкта, який, залишаючись представником і провідником національних традицій, вітчизняної культури, мислить і діє як громадянин Європи, а то й світу, утверджує принципи європейської співдружності й співпраці та демократичні стосунки між людьми. Виховати таку особистість здатний лише вчитель, спроможний знайти відповіді на виклики епохи, опанувати ірраціональні суспільні інновації; учитель, який поверне в учнівську й студентську аудиторії класичне наукове знання, високу культуру, соціально-практичний і значущий досвід поколінь, загальнолюдські соціокультурні цінності, дух гуманізму, добра і людинолюбства.

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка вже 143 роки поспіль намагається йти в ногу з освітнім часом, здійснювати підготовку вчителя за вимогами часу та потребами суспільства.

З огляду на значущий досвід у підготовці висококваліфікованого вчителя 6-7 вересня 2017 року саме на базі Глухівського НПУ ім. О. Довженка відбулося спільне засідання Президії НАПН України і Вченої ради Університету з концептуальних засад реформування української школи і пріоритетних завдань у підготовці сучасного вчителя відповідно до вимог Концепції «Нова українська школа». На засіданні відзначено, що «системне реформування загальної середньої освіти та підготовки вчителя до відповідних змін є актуальним і зумовлене низкою об'єктивних причин, а саме: необхідністю підвищення якості української освіти; урахуванням українською школою світових тенденцій розвитку освітніх систем; готовністю українського учителя до інноваційної педагогічної діяльності в умовах переходу до суспільства знань» [1, с.1].

Отже, пріоритетними завданнями в роботі педагогічного вишу є формування в майбутніх учителів сучасного педагогічного мислення, вільного від стереотипів; підготовка фахівця, здатного аналізувати педагогічну дійсність з різних позицій і схвалювати та упроваджувати самостійні рішення.

Чи варто при цьому дотримуватися традицій, поважати авторитети, і водночас не вважати їх незаперечними? З огляду саме на це запитання та на проектування нової моделі формування особистості вчителя зупинимось на діяльності й освітніх надбаннях Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка як одного із найстаріших навчальних закладів у справі підготовки вчителя.

Життєпис Університету починається із 25 жовтня 1874 року. Передісторія заснування учительського інституту саме в м. Глухові особлива. На питання *«Чому саме в провінційному містечкові, розташованому далеко від великих промислових і культурних центрів, було відкрито навчальний заклад для підготовки вчителів»* є різні версії відповідей. Ми схильні тієї, що саме Глухів на той час став значним освітянським осередком держави, і цьому передували відповідні умови:

1. Просвітительська діяльність відомого культурного і релігійного діяча **Данила Туптала** (Дмитро Ростовський, 1651-1709 р.р.) на теренах Батурина, Чернігова, Новгород-Сіверського, Глухова. Його високоморальні твори «Четї-мінеї», драми, вірші, кантати набули найбільшого поширення у XVIII ст. Інститутську домову церкву Дмитра Ростовського нині відновлено в Університеті, у корпусі 3.

2. На початку XVIII ст. Глухів стає столицею **Лівобережної України**.

3. У Глухові розташовується **ставка гетьманів та Малоросійська колегія**.

4. **Генеральна військова канцелярія**, розташована в Глухові як найбільший визначний за державним призначенням заклад, здійснює підготовку кадрів для державного апарату.

5. У 1730 році в Глухові засновано **першу в Україні і Росії музично-співацьку школу**. Серед відомих її вихованців поет, філософ і педагог **Г.С.Сковорода**, композитори **М.С.Березовський, Д.С.Бортнянський**.

6. У 1781 році в Глухові **Ф.Й.Туманським** створено **Академічну книгарню**, через яку налагоджувалася книжкова торгівля всією Лівобережною Україною. Книгарня мала з часом набути статусу Академії наук України, проте з політичних та економічних причин проект не був реалізований.

7. У січні 1860 року видатним ученим, хірургом і педагогом **М.І.Пироговим** у Глухові відкрито першу в Чернігівській губернії **недільну безкоштовну школу**.

8. Діяльність у 60-70-х роках XIX ст. земських установ щодо розвитку освіти на глухівщині й **відкриття початкових трикласних земських шкіл (с. Уланове, с. Баничі)**.

9. У 70-их роках XIX ст. у Глухові діють **жіноча та чоловіча прогімназії**.

10. **12 березня 1874 року** схвалено рішення про відкриття в Глухові **Учительського інституту**.

У Положенні «Про Учительські інститути» від 31 травня 1872 року було **виписано статус і функції освітньої установи**: закритий навчальний заклад із трирічним терміном навчання; здійснює підготовку вчителів для міських училищ Чернігівської і Полтавської губерній; має право навчати не більше 75 вихованців, із них 60 – за державні кошти, 15 місць віддаються в розпорядження і на утримання відомств, міських громад, земств, приватних осіб, а також на своєкоштане навчання.

У липні-серпні 1874 року оголошення про відкриття в Глухові учительського інституту було тричі надруковане в одній із провідних офіційних газет Російської імперії, м. Санкт-Петербург «Правительственный вестник» (№ 192, 196 і 197). Цікаво, що в оголошенні було зазначено, які документи має подати вступник, зокрема й медичну виписку (як і у наш час!). До вступу було подано 66 заяв.

21 вересня 1874 року відбулося офіційне відкриття Глухівського учительського інституту, з 23 вересня розпочато вступні іспити. На навчання зараховано 25 осіб (чоловіків). Заняття в інституті розпочато 25 жовтня (за новим стилем) 1874 року.

Отже, Учительський інститут було відкрито через століття після втрати політичного статусу Глухова та намагань царського уряду перетворити його на провінційне місто. Та протягом столичного життя Глухів набув такого інтелектуального й духовного потенціалу, який дав змогу насамперед відродитися йому як культурно-освітньому центрові, осередком якого і став Учительський інститут. З огляду на це відомий історик В. Вечерський зазначає: *«Історія виникнення і розвитку глухівського гуманітарно-просвітницького комплексу нерозривно пов'язана з розвитком освіти в Україні загалом та в Глухові зокрема. У 1870-х рр. в урядових колах Російської імперії визріла ідея заснування учительського інституту, який би готував учительські кадри для міських училищ «Юго-западного края», як тоді називали Україну. Положення про вчительські інститути було затверджено в 1872 році. Після тривалих дискусій і не без впливу глухівського промисловця і мецената М.А.Терещенка зрештою було вирішено заснувати такий інститут у Глухові»* [2].

Діяльність Глухівського учительського інституту варто аналізувати поетапно, оскільки за час функціонування він зазнав 15-ти реорганізаційних процесів, викликаних різними причинами.

1. **1874 – 1917 р.р.** – Учительський інститут із трирічним терміном навчання, де здійснюється підготовка вчителів для міських училищ.

2. **1917 – 1921 р.р.** – педагогічний інститут з літературно-історичним, фізико-математичним та природничо-географічним відділеннями.

3. **1921 – 1924 р.р.** – інститут народної освіти з літературно-історичним, фізико-математичним та природничо-географічним відділеннями; здійснюється підготовка вчителів для загальноосвітніх шкіл за трирічним та чотирирічним терміном навчання. Функціонують спеціальні дворічні курси з підготовки молоді до навчання у вищій школі.

4. **1924 – 1925 р.р.** – педагогічні курси у складі підготовчого і першого курсу.

5. **1925 – 1930 р.р.** – педагогічний технікум, де здійснюється підготовка вчителів з вищою педагогічною освітою для початкової школи.

6. **1930 – 1933 р.р.** – педагогічний комбінат, структурними підрозділами якого є: інститут соціального виховання (3 р.н.); педагогічний технікум; робітничий факультет; підготовчі курси.

7. **1933 – 1937 р.р.** – педагогічний інститут (підготовка вчителя для середніх шкіл, 3 р.н.); у структурі функціонують 5 факультетів: математичний, фізичний, мовно-літературний, історичний, агробіологічний.

8. **1937 – 1941 р.р.** – учительський інститут (підготовка вчителів для 5-7 класів загальноосвітньої школи, 2 р.н.) із двома відділеннями: фізико-математичним та природничо-географічним.

9. **1943 – 1954 р.р.** – учительський інститут (2 р.н.) із двома відділеннями: фізико-математичним та природничо-географічним.

10. **1954 – 1956 р.р.** – педагогічний інститут із фізико-математичним факультетом; здійснюється підготовка вчителів для середньої школи.

11. **1956 – 1972 р.р.** – педагогічний інститут, де здійснюється підготовка вчителів із вищою освітою за спеціальністю «Педагогіка і методика початкового навчання» за денною і заочною формами.

12. **1972 – 1986 р.р.** – педагогічний інститут із двома факультетами: підготовки вчителів початкових класів та підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін. У 1975 році присвоєно ім'я колишнього студента С.М. Сергєєва-Ценського.

13. **1986 – 1993 р.р.** – педагогічний інститут, у структурі якого 3 факультети: підготовки вчителів початкових класів, підготовки вчителів праці, дошкільного виховання.

14. **1993 – 2001 р.р.** – педагогічний інститут, у структурі якого 5 факультетів: дошкільного виховання, початкового навчання, педагогічно-інженерний, української мови і літератури, біологічний; Могилів-Подільський, Севастопольський, Сумський, Сосницький НКП.

15. **2001 – 2017 р.р.** – педагогічний університет (**2008 рік** – присвоєно ім'я Олександра Довженка; **2009 рік** – набув статусу національного) з розгалуженою інфраструктурою, у переліку якої 6 факультетів, два інститути (допрофесійної та післядипломної освіти, інститут гуманітарної освіти), 8 НКП, 3 із яких згодом реорганізовано у філії, професійно-педагогічний коледж.

Проте функцію виконував одну – здійснював підготовку висококваліфікованого вчителя. У ньому вибудовувалися освітні програми, навчальні плани, розроблялося навчально-методичне забезпечення, важливе місце посідала педагогічна практика, свідченням чого є відкриття при інституті ще в 1876 році зразкового міського училища, у якому студенти й набували педагогічного практичного досвіду.

Особливим є початковий, дореволюційний період функціонування учительського інституту (1874-1917рр.), уславлений його керівниками, викладачами, випускниками.

Першим директором інституту (очолював його 20 років: з 26 липня 1874 по 1 вересня 1893) було призначено **Олександра Васильовича Белявського**, вихованця знаного педагога К.Д.Ушинського. Гасло діяльності на посаді директора учительського інституту, виголошене і виписане Белявським О.В., не втратило актуальності й нині: *«Школи живуть не статутами, а вчителями...і є продуктом діяльності вчителів та уряду».*

Белявський О.В. залишив неоціненний творчий доробок, його праці зберігаються в бібліотеці університету. Погодьмося, що вони складно читаються, проте їх варто читати, адже в них педагогічні настанови і думки від серця, як от: «...*Маленька книжечка К.Ушинського «Рідне слово» склала епоху в нашій елементарній дитячій літературі... Усі, хто за нею навчаються, люблять село, свій дім, церкву, люблять Батьківщину настільки, наскільки можлива усвідомлена любов дитини до цих засад життя народного і загальнонародного»* (Із праці О.В.Белявського «Исторический очерк развития элементарной школы в биографиях замечательных педагогов и по уставам правительств», 1887, видрукована в Глухові у друкарні А.Шумицького).

Чи не таку любов до землі рідної, свого роду українського ми маємо виховувати в новій українській школі?

Психолого-педагогічну, практичну підготовку вчителя Олександр Белявський уважав найсуттєвішим завданням справи навчання: «...*без цих відомостей вихованці будуть вічно блукати..., будь-яка теорія, щоб бути зрозумілою, передбачає суму практичних дослідів та спостережень»* (Исторический очерк...., 1887 р.).

Чи не ці постулати є істиною в підготовці нового вчителя?

У період з 1874 по 1917 роки міцні теоретико-практичні підвалини в підготовці вчителя було закладено **Демковим Михайлом Івановичем** (працював в інституті з 4 листопада 1885 по 13 березня 1900 року), викладачем природничої історії та фізики. Демков М.І., професор педагогіки, кореспондент Українського науково-дослідного інституту педагогіки (нині Інститут педагогіки НАПН України), автор понад 80 наукових праць, 54 з яких написано під час роботи в Глухівському учительському інституті. Людинолюбець із великим серцем і життєвим гаслом: «*Люби дітей, істину, добро щиро, і діти щиро люблять тебе, істину і добро ...»*.

Основні вимоги до особистості вчителя, на думку Демкова М.І, такі:

- енциклопедична освіта, що формується філософією («створює цільне світосприйняття»), літературою («виробляє правильне мовлення, розширює розумовий круговид, робить почуття шляхетними»), психологією («допомагає пізнати закони людського генія, досягнути способи впливу людини на людські душі»);

- спеціальні професійні знання;
- особисті якості вчителя;
- педагогічний такт, любов до істини, добра і дітей;
- «серйозне читання» педагогічної літератури.

Слова Демкова Михайла Івановича, висловлені наприкінці ХІХ ст. про використання у вчительській роботі досягнень педагогічної науки, про професійне його зростання протягом життя, є освітньо потужними й нині, підтекстово вкарбовуються в концепцію нової української школи: «*На місці старого приходять нове, що набуває нових і нових форм. Хто не піддається впливові цього нового, хто не бере участі в безперервній творчій роботі науки,*

той втрачає зв'язок з нею, відстає від часу і ризикує впасти в рутину» (праця Демкова М.І. «О самообразовании учителя», 1894 р.).

Варто зосередити увагу на історії діяльності навчального закладу з тієї причини, що освіта, знання, культура, досвід передаються від покоління до покоління і, насамперед, учителями. Отож, окрім Белявського О.В., Демкова М.І. справжніми вчителями були й такі видатні особистості, як **Житецький Іродіон Олексійович** (18 липня 1875 – 3 серпня 1877), філолог, автор численних праць з українського народознавства, фольклору; **Андрієвський Іван Семенович** (1 липня 1880 – 4 серпня 1905), викладач історії та географії, з 3 червня 1894 року – директор та викладач педагогіки, автор праць із основ педагогіки, генези науки, її принципів, і методів; **Тростніков Михайло Адріанович** (12 січня 1895 – 1 листопада 1903), викладач історії, словесності, педагогіки, автор більше 30 наукових праць із методики словесності, педагогіки; **Григоревський Митрофан Семенович** (19 серпня 1909 – 26 березня 1913), директор учительського інституту, організатор педагогічного музею при інституті, який функціонує й нині, автор цінного педагогічного доробку; **Голубєв Вікторин Васильович** (10 серпня 1910 - 1924), викладач теорії та психології художньої творчості, соціального виховання, дитячої літератури, творчих методів роботи з мови, виразного читання, автор підручників і наукових праць; **Апостолов (Апостол) Леонід Якович** (1913 – 22 серпня 1916), директор інституту, викладач педагогіки, ініціатор відкриття й функціонування при інституті метеорологічної станції, автор посібників для вчителів з географії та інші.

За 43 дореволюційні роки вищу освіту в учительському інституті здобули 806 чоловіків. Не можна лишити поза увагою відомих його випускників, таких як:

Степан Васильченко – видатний український письменник і прогресивний діяч;

С.М.Сергєєв-Ценський – письменник, педагог;

О.П.Довженко – письменник, визнаний світом кіномитець, ім'я якого у 2008 році присвоєно університетові;

Янка Журба – білоруський поет, публіцист, перекладач;

Ф.С.Шкапа – письменник;

І.С.Абрамов – учений-археолог, етнограф, фольклорист, педагог і краєзнавець;

Є.С.Вировий – пропагандист української духовності і культури у Франції, Італії, Німеччині, Великобританії, США, справжній український патріот.

Другий період діяльності інституту – післяреволюційно-довоєнно-воєнний (1917 - 1943).

Архівні дані засвідчують, що вперше у 1918 році було здійснено прийом на навчання вже до педагогічного інституту не лише чоловіків, а й жінок. Цікавим є витяг із правил прийому до інституту: *«На 1-й курс Глуховського Учительського інститута приймаються лица обоєго пола без различия исповеданий»*.

У часи громадянської війни ХХ ст. інститут було перетворено в педагогічний, згодом – в інститут народної освіти. До 1923 року його очолював відомий природознавець, видатний педагог, професор **Ягодовський Костянтин Павлович**. Він уперше організував курси перепідготовки вчителів шкіл повіту, провів перший учительський з'їзд учителів під гаслом: «*Стара школа має поступатися новій, трудовій школі*»; зберіг кращі традиції організації і проведення практики студентів у зразковій школі при інституті; створив кафедру педагогіки, відкрив при інституті школу для підвищення рівня освіти дітей.

У 1923 році ректором Глухівського інституту народної освіти стає відомий спеціаліст у галузі філософії, психології і педагогіки, професор **Колубовський Яків Михайлович**, автор відомих праць із психології, філософії.

У подальшому (1924–1943 роки) інститут неодноразово реорганізовувався, а саме: у вищі педагогічні курси; педагогічний технікум; інститут соціального виховання, учительський інститут.

Другий період діяльності інституту теж визначний своїми випускниками, зокрема в науковій діяльності:

Шаповаленко С.Г. – доктор педагогічних наук, професор, академік АПН СРСР;

Куровський П.П. – відомий учений, інженер, винахідник першого кварцевого годинника;

Квасников Є.І. – відомий учений, доктор біологічних наук, професор, член-кореспондент АН України;

Казанський М. – доктор фізико-математичних наук, професор;

Овчаренко Ф.Д. – доктор хімічних наук, професор, академік АН України;

Климовицька З.М. – доктор біологічних наук, професор;

Кравченко М. – заслужений учитель;

Агалецький П. – доктор технічних наук, професор.

Про успішне становлення і розвиток навчального закладу свідчить подальша зміна його статусів: 1954 рік – Глухівський педагогічний інститут; 1975 рік – йому присвоєно ім'я колишнього студента С.М. Сергєєва-Ценського, який писав: «*Глухівський учительський інститут заклав міцний фундамент моєї освіти... Дякуючи Глухівському учительському інституту, я полюбив і Україну, і українські пісні, і українців*»; 2001 рік – інституту надано статус університету; 2008 рік – присвоєно ім'я Олександра Довженка, випускника учительського інституту, в якому він навчався в 1911 – 1914 рр. і про свою альма-матер говорив: «*Я згадую Глухів і свою романтичну юність..., учительський інститут. Він стоїть переді мною, як живий, білий, чистий, зі штамбовими трояндами і посипаними жовтим піском доріжками саду...*»; 2009 рік – університет набув статусу національного.

Особливим є період діяльності навчального закладу як педагогічного інституту в 1954 – 1972 роках, коли центром його функціонування стає факультет підготовки вчителів початкових класів, де навчально-виховний

процес у рамках дії Закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи освіти» забезпечують справжні майстри педагогічної справи: Ляшко Л.О., Богданович М.В., Казнадзей Й.М., Глущенко В.Д., Мукан А.М. та інші. За цей період було підготовлено близько трьох тисяч висококваліфікованих учителів початкових класів та працевлаштовано в загальноосвітні заклади. Серед знаменних випускників цього періоду – відмінники освіти, заслужені вчителі Кочубей Н.С., Куриленко Р.І., Семенова В.К., Мироновська Л.М., Бесараб А.І. та інші.

Гордістю Університету та й всієї Вітчизни стали **Богданович Михайло Васильович** – провідний фахівець із методики математики в початковій ланці, автор близько 300 наукових праць, 100 методичних посібників, підручників, серед яких незмінно популярні й нині «Методика розв'язування задач у початкових класах», «Урок математики у початковій школі»; підручники з математики для початкових класів та інші.

Мосіяшенко Володимир Андрійович, випускник інституту – 47 років життя і плідної праці віддав Глухівському педагогічному інституту, відмінник народної освіти, доцент, автор підручників і посібників з історії педагогіки; людинолюб з пророчим девізом для вчителя української школи:

*Дивись не забудь,
Людиною будь.
Люби все живе –
Рослину, квітку і тваринку,
Дитя, звичайно, і травинку.
Ніколи не таїти зла,
В душі – щоб доброта була.*

Пишаємося з того, що випускником навчального закладу є доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПН України, Заслужений діяч науки і техніки України, автор концепції та державного стандарту початкової шкільної мовної освіти, українського Букваря, значного педагогічного доробку, рік по тому – завідувач кафедри теорії і методики початкової освіти Глухівського НПУ ім. О.Довженка **Вашуленко Микола Самійлович**.

1972 – 1994 роки окреслюють 120-ти річну діяльність Університету, засвідчують зміни, що відбувалися в усіх напрямках його функціонування. Університет у цей період набирає потужних обертів: розвивається його матеріально-технічна база, підвищується якість науково-педагогічних працівників.

Із 160 викладачів – 50 здобули науковий ступінь і вчене звання. У навчальні плани спеціальності Початкова освіта вводяться спеціалізації Українська мова і література, Біологія, Музика, Образотворче мистецтво, Англійська мова, що дає змогу майбутньому вчителю розширити межі працевлаштування, і в сільській місцевості особливо.

Не зважаючи на різні політичні, економічні негаразди, потужними для Університету в науковому плані, у розширенні інфраструктури навчального закладу, збільшенні його контингенту, упровадженні нових методів і технологій підготовки вчителя стали подальші роки незалежності України, а

саме 1995 – 2009, коли у структурі закладу функціонують 6 факультетів, два інститути, 8 навчально-консультативних пунктів у різних регіонах України, професійно-педагогічний коледж.

Університет постійно співпрацює з державними інституціями, громадськістю, місцевим самоврядуванням, депутатським корпусом. Особливо плідною є співпраця з НАПН України.

З огляду на це вже близько 15 років наглядову раду Університету очолює президент Національної Академії педагогічних наук України, доктор філософських наук, професор, академік НАПН України Кремень Василь Григорович. Завдячуючи йому навчальний заклад має плідну співпрацю з лабораторіями, відділами Інституту педагогіки НАПН України: початкової освіти, навчання української мови, літературної освіти, навчання російської мови та мов інших етнічних меншин. У НАПН України більше 30 викладачів Університету захистили кандидатські дисертації. Провідні науковці установ НАПН України є членами редколегії «Вісника Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка», «Актуальних проблем лінгводидактики».

Нині Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка – регіональний національний вищий навчальний заклад IV рівня акредитації – провадить освітню діяльність за: 2 галузями знань (01 Освіта; 07 Управління та адміністрування), 7 спеціальностями освітньо-кваліфікаційного рівня «Молодший спеціаліст»; 3 галузями знань (01 Освіта; 05 Соціальні та поведінкові науки; 23 Соціальна робота), 15 спеціальностями освітнього ступеня «Бакалавр»; 4 галузями знань (01 Освіта; 05 Соціальні та поведінкові науки; 23 Соціальна робота; 07 Управління та адміністрування) і 15 спеціальностями магістрату; 2 галузями знань (01 Освіта; 07 Управління та адміністрування) та 5 спеціальностями з підготовки фахівців вищого ґатунку – Докторів філософії (011 Науки про освіту; 013 Початкова освіта; 015 Професійна освіта; 032 Історія та археологія; 073 Менеджмент. Функціонує докторантура зі спеціальностей 014 Середня освіта (Українська мова); 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Плідно й активно працює спеціалізована вчена рада Д 56.146.01 з правом проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) педагогічних наук за спеціальністю 015 Професійна освіта, яку очолює доктор педагогічних наук, професор Курок В.П.

У структурі Університету функціонують 6 факультетів (дошкільної освіти, початкової освіти, педагогіки і психології, природничої і фізико-математичної освіти, технологічної і професійної освіти, філології та історії); професійно-педагогічний коледж; 3 філії (Барська, м. Бар Вінницької обл.; Кременчуцька, м. Кременчук Полтавської обл.; Сумська).

З метою вивчення потреб регіонів України в забезпеченні вчительськими кадрами укладено 132 угоди про співпрацю з управліннями, департаментами освіти, навчальними закладами I-II рівнів акредитації, загальноосвітніми школами. Визначено базові школи сільської місцевості, оскільки здійснюється підготовка вчителя здебільшого для сільського масиву.

Тісним є співробітництво зі школами міст Глухова, Шостки, Кролевця, Конотопа. У 2016 – 2017 рр. визначено 4 опорні школи Сумщини.

За часи функціонування нашого навчального закладу випущено близько ста тисяч учителів, зокрема тільки в період з 1994 по 2017 рік – 38 тис. 12 фахівців, підготовка яких здійснювалася і здійснюється на засадах випрацюваних відповідно до вимог суспільства стратегій, концепцій, із них 70% працевлаштовано в освітні установи, що свідчить про потребу випускника.

З огляду на зазначене основне завдання педагогічного вишу – підготовка висококваліфікованого вчителя нової школи за новими вимогами часу, але зі збереженням власних традицій і надбань. Сьогодні концепція освітньої політики колективу Глухівського НПУ ім.О.Довженка відповідно до Законів України «Про вищу освіту», «Про освіту» спрямована на:

- розроблення нової методології розвитку національної педагогічної освіти та підготовки нового вчителя;
- накреслення основ рівного доступу всіх громадян до якісної педагогічної освіти;
- оновлення змісту освіти та запровадження її стандартів;
- упровадження в освітній процес варіативних програм;
- поширення інформаційно-комунікаційних технологій, інтерактивних методик.

Скориговано означені засади діяльності Університету Концепцією «Нової української школи», що орієнтує на роботу за її основною формулою, інтерпретованими складниками якої є:

- новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації вчителя в суспільстві;
- умотивований учитель, який має свободу творчої думки й розвивається професійно;
- наскрізний процес виховання, що формує цінності;
- педагогіка, що ґрунтується на партнерстві;
- орієнтація на потреби загальноосвітньої школи;
- учителецентризм: створення умов для всебічної самореалізації.

Основною освітньою парадигмою в реалізації цієї концепції є *гуманістична* – залучення майбутнього вчителя через діалог, самовираження, творчість, практичну діяльність, мовну комунікацію до самостійного пошуку істини, здобуття знань, самоактивності, до навчання протягом життя.

Ідеться про гуманізацію освітнього процесу, визначення якого узагальнено варто процитувати словами В.Г.Кременя та Ю.І.Мальованого: *«Під гуманізацією навчально-виховного процесу треба розуміти перехід від авторитарної педагогіки – педагогіки тиску на особистість, що заперечує загальногуманістичну цінність свободи як можливість самоактуалізації творчості, ігнорує проблему міжособистісних стосунків між учителем і учнем – до особистісно-орієнтованої педагогіки, яка абсолютного значення надає особистій свободі й умінню індивіда прогнозувати та контролювати свою діяльність, вчинки, особисте життя, утвердженню гуманних стосунків*

між учасниками педагогічної взаємодії» [3; 5; 6]. Саме гуманістична освітня модель передбачає вільний доступ майбутнього вчителя до якісної освіти, до оволодіння інноваційними технологіями навчання, до активної навчальної, наукової, практичної мобільності, що є однією із ключових засад освіти Європи.

Останнім часом обертів набуває компетентнісна освітня парадигма, яка є наскрізною в Концепції «Нова українська школа» і ґрунтується на результативно-діяльній характеристиці освіти, що формується у процесі навчання та особистого пізнавального й життєвого досвіду як учня, так і вчителя. З огляду на це 10 ключових компетентностей, визначених для Нової української школи, мають бути домінуючими й у підготовці нового вчителя.

Діяльність на засадах компетентнісної парадигми реалізовується Університетом більше 5 років. Розпочато її впровадження в освітній процес на факультетах Початкової освіти, Філології та історії, де викладачами кафедр виконувалися держбюджетні теми: «Комплексний підхід до фахової підготовки сучасного вчителя початкових класів» (2012 р.), «Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів засобами інформаційно-комунікаційних технологій» (2016 р.). За результатами їх виконання підготовлено монографії, підручники, посібники, і електронні зокрема. До виконання теми активно долучалися відділи початкової освіти, навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України.

Швидко реалізувати концептуальні завдання Нової української школи в поєднанні з діяльністю вищого навчального педагогічного закладу та загальноосвітньої школи заскладно, що пояснюється передусім такими суперечностями:

- педагогічна освіта реформується, проте вона поки що не набула статусу загальнонаціональної стратегії, в політиці держави залишається відокремленою галуззю (йдеться про слабкий вплив на освітній стан наукової, культурної спільноти, що негативно відбивається на культурному та освітньому рівнях суспільства, про ці складники обігово згадується в Концепції «Нова українська школа»);
- не простежуємо (на відміну від країн ЄС) цілісного процесу політико-адміністративних, фінансових, технологічних, педагогічних та суспільних змін, які й передбачають масштабні перетворення національної освітньої системи як у цілому, так і на окремих її рівнях;
- описано модель формування якості освіти, однак дається взнаки функціонування подвійних стандартів – національного і європейського – в організації освітнього процесу, у системі оцінювання якості освіти;
- економічна й політична криза країни, викликана її стремлінням до волі, соборності, самостійності й незалежності, проблеми освіти знову дещо відхиляє на пізніше їх розв'язання;
- не повною мірою вирішеним залишається питання низького соціального статусу та рівня оплати праці вчителя, що деморалізує його в

конкурентному суспільстві, є вагомою причиною обрання іншої, не вчительської професії, відмовою випускника від працевлаштування в школі.

Означені суперечності потребують нагального улагодження, спонукають до переосмислення соціальних, психолого-педагогічних, методологічних засад формування фахівця педагогічної галузі, до накреслення нової траєкторії в підготовці вчителя, до розв'язання проблем щодо відповідного соціального статусу вчителя, до визнання вчительської професії на державному рівні, адже, як зазначав Іван Зязюн, «Серед вічних професій учительська посідає особливе місце: вона – початок усіх професій. Змінюються умови і засоби виховання, та незмінним залишається головне призначення вчителя – навчити людину бути Людиною».

Сподіваємося, що схвалений щойно Верховною Радою Закон «Про освіту» дасть змогу розв'язати ці проблеми й подолати суперечності, підвищити статус і професіоналізм учителя українського суспільства.

Упровадження в освітній процес гуманістичної й компетентісно орієнтованої парадигми на підґрунті соціокультурних модернізаційних змін, передбачених концепцією нової української школи, потребує оновлення змісту і ролі педагогічної освіти, трансформації технології навчання на засадах соціальної культури, розробки і впровадження інноваційних методів і методик, спрямованих на формування високоосвіченого педагога. Це спонукає до проектування нової *професіограми* майбутнього вчителя.

За таких змін під професіограмою вчителя розуміємо інтегральну характеристику професійних і особистісних характеристик спеціаліста, що відображає його високий рівень соціокультурної, комунікативної і професійної компетентності. **Вихідними положеннями змісту моделі підготовки нового вчителя є:** усвідомлення суспільного значення, ролі і місця обраного фаху у формуванні ціннісних життєвих позицій; психологічна й комунікативна українськомовна готовність до професійного ствердження й зростання протягом життя; ґрунтовні знання навчального матеріалу та інтенсивна професійна практика; здатність аналізувати ефективність, ступінь потрібності й коефіцієнт продуктивності набутих компетентностей, зокрема соціокультурної, комунікативної, професійної.

Соціокультурна компетентність учителя – це акумулювання в його свідомості, поведінці, життєдіяльності соціальних орієнтирів: любові до України, свого народу, його культури, традицій, мови, свободи, гармонії із суспільством і природою як матриці, у межах якої формується національна ментальність; це високе почуття відповідальності за створення демократичного соціокультурного педагогічного середовища; високий рівень психолого-педагогічної розумової й мислительної діяльності; комунікативна рідномовна й іншомовна вправність, відчуття того, що держава гідно піклується процесом підготовки вчителя та забезпеченням освітнього середовища в загальноосвітній школі, достойно поціновує працю вчителя.

Формування *комунікативної компетентності* в процесі підготовки вчителів передбачає: органічне входження особистості в площину національної мови й культури як основи розвитку й інституціоналізації

українського суспільства; свідоме оволодіння правилами організації мовної системи (мовна змістова лінія), розвиток умінь і навичок досконалого володіння засвоєними лінгвістичними знаннями (мовленнєва змістова лінія), ознайомлення з культурним надбанням України і людства, що й сприяє розвитку духовно багатій особистості (соціокультурна змістова лінія), удосконалення різних мисленнєво-мовленнєвих операцій – порівняння, узагальнення, аналіз, конструювання, систематизація (діяльнісна змістова лінія) [8, с.14-21].

Професійну компетентність учителя складають такі компоненти: *мотиваційний* – оволодіння майбутнім фахівцем психологічною структурою професійної діяльності, що відповідає загальним вітчизняним і європейським стандартам та об'єктивним вимогам; *змістовий* – теоретична готовність студента до викладання, навчання в умовах нової української школи; *методично-вправнісний* – ґрунтовне володіння майбутнім спеціалістом сукупністю необхідних і методично значущих умінь, технологій. Нині варіантами високоефективного навчання є інтерактивні технології, сутність яких базується на паритетності суб'єктів освітнього процесу, комунікації, зворотному зв'язку, активності.

Отже, ринок праці потребує висококваліфікованого спеціаліста педагогічної освітньої галузі, педагога, практика, науковця інноваційного типу мислення та культури, здатного проектувати комунікативне культурно-освітнє середовище й успішно реалізовувати в ньому свої знання, творчі здібності, професійні вміння.

На розв'язання означених проблем зорієнтовані Концепція «Нова українська школа» і діяльність Глухівського НПУ ім. О. Довженка. Серед основних завдань, визначених Постановою спільного засідання НАПН України та Вченої ради Університету, варто зазначити такі: забезпечення якісної підготовки майбутніх учителів до змін; передбачення у фаховій підготовці вчителів, особливо для початкової школи, формування готовності майбутніх педагогів до роботи в нових умовах та здатності їх до реалізації компетентнісного підходу в освітньому процесі; удосконалення освітніх програм із педагогічних спеціальностей відповідно до регіональних особливостей освітньої діяльності та з урахуванням потреб регіону в учителях для шкіл сільської місцевості.

Отже, освітній процес у вищому педагогічному закладі освіти, і Глухівському НПУ ім. О. Довженка зокрема, має бути спрямований на досягнення основної мети – формування високого рівня фахової компетентності кожного випускника як його здатності схвалювати оптимальні рішення й ефективно впроваджувати їх в різноманітних педагогічних ситуаціях на основі здобутих знань, умінь, досвіду, усвідомлених переконань і ціннісних ставлень.

Список використаної літератури

1. Постанова спільного засідання Президії НАПН України і Вченої ради Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. – Київ-Глухів, 2017. – 6 с.

2. Вечерський В.В. Пам'ятки архітектури й містобудування Лівобережної України: Виявлення, дослідження, фіксація. – К.: Видавничий дім А.С.С., 2005. – с. 315-316.

3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (друге видання)/ Нац.акад.пед.наук України; [авт...: В. П. Анрущенко, І. Д. Бех, М. І. Бурда та ін...; редкол.: В. Г. Кремінь (голова), В. І. Луговий (заст..голови), В. М. Мадзігон (заст..голови), О. Я. Савченко (заст. голови)]; за заг.ред. В. Г. Кременя. – К. – Пед.думка, 2011. – 304 с.

4. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/law/2235/>.

5. Кремінь В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації / В. Г. Кремень. – К., 2003. – 216 с.

6. Мальований Ю.І. Педагогічна сутність гуманізації навчання /Ю. Мальований // Шлях освіти. – 1997. – №2. – С.6-10.

7. Концепція «Нова українська школа». Простір освітніх можливостей, 2016. – 36 с.

8. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів засобами інформаційно-комунікаційних технологій : монографія / за науковою редакцією М.С.Вашуленка. – Суми : Вінніченко М.Д., 2017. – 410 с.

Oleksandr Kurok, Galyna Kuznetsova The New Ukrainian School and Teacher Training at Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

The article deals with the results of the joint meeting of the Academic Council of Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University and the NAES of Ukraine (September 6-7, 2017, "The New Ukrainian School and Teacher Training"). The 143 year university activities on teacher training issues are analyzed in the article. It was pointed out that there is a necessity to provide some changes in the secondary and higher pedagogical educational system. The contradictions regarding the implementation of the conceptual tasks of the new Ukrainian school are mentioned in the article. It was proved that the main educational paradigms of the implementation the concept "New Ukrainian School" are humanistic and competent. The paper considers a new future teacher's profессиogram. The main principles of the content of the new teacher's training model based on socio-cultural, communicative, professional competencies are mentioned in the article.

Key words: reforming of Ukrainian pedagogical education, national pedagogical traditions and heritage, a New Ukrainian School, a humanistic and competent educational paradigms, a new teacher's profессиogram.